

L4 Klasifikace hlásek z hlediska způsobu a místa tvoření

Krčmová 2008, 5.3, 6.1, 6.2, 6.3

Pačesová 1992, s. 12-31

Radimský 2018, s. 30-32

Srov. Albano Leoni, Maturi 53-62

Klasifikace (dělení) hlásek na **samohlásky (vokály)** a **souhlásky (konsonanty)**

1. Z hlediska akustického (zjednodušeně)

samohlásky představují **t ó n y**

souhlásky představují **š u m y**

Stupnice podle klesající míry tónovosti:

- vokál přízvučný *cantare* /kan'ta:re/
- vokál nepřízvučný *cantare* /kan'ta:re/
- semikonsonanty *ieri* /'jɛ:ri/, *uomo* /'wɔ:mo/
- sonora /r/, /l/, /m/, /n/. Sonory jsou hlásky s posílenou tónovou složkou. Jsou vždy znělé, /r/ a /l/ mají (v češtině) schopnost tvořit slabiku (jsou slabikotvorné: *krk*, *mlha*)
- šumový konsonant znělý /b/, /d/
- šumový konsonant neznělý /p/, /t/

2. Z hlediska artikulačního

Samohlásky představují **aperturu** – při jejich artikulaci výdechový proud prochází ústní dutinou bez překážek. Na artikulaci samohlásek se podílejí:

- **rtý (labia)**: jsou-li zaokrouhlené, vzniká samohláska labializovaná (např. samohláska /u/), jsou-li roztažené, vzniká samohláska nelabializovaná a zavřená (např. samohláska /i/). Srov. rozdílnosti v činnosti rtů v češtině (výslovnost standardní a nestandardní) a italštině nebo francouzštině s fonologickým protikladem /e/ a /ɛ/, nebo s protikladem /i/ a /y/ např. ve francouzštině. Existence nosových samohlásek např. ve francouzštině nebo polštině a staroslověnštině!!!
- **jazyk**: podle **horizontálního** posunu jazyka jsou samohlásky děleny na přední, střední a zadní, podle **vertikálního** posunu jazyka jsou děleny na vysoké, středové a nízké (podrobněji viz systém vokálů)

Souhlásky představují **strikturu** – při jejich artikulaci se výdechovému proudu „staví do cesty“ **překážky** tvořené mluvidly.

- pasívními, tj. **zuby** (it. i denti → dentály), **dásně** (it. gli alveoli → alveoláry), **tvrdé patro** (il palato duro → palatály), **měkké patro** (il velo → veláry)
- aktivními, tj. **rtý (labia** → labiály) a **jazykem**

a) Způsob artikulace souhlásek

Z hlediska **způsobu** artikulace v kombinaci s hlediskem **akustickým** se souhlásky dělí na:

- **závěrové/okluzívy** (occlusive), akusticky explozívy (explosive), (např. p, b, d). Doplňkovou nosní rezonancí vznikají závěrové nosové/okluzívy nazální (nasali), např. /m/
- **polozávěrové/semiokluzívy (semioclusive)**, akusticky afrikáty (affricate): /ts/, /dz/
- **úžinové/konstriktivy** (costrittive), akusticky třené (frikativy/fricative) /f/, /v/, /ʃ/, /z/ + bokové/laterály (laterale) /l/ + kmitavé/vibranty (vibrante) /r/ (+ české /ř/)
- uplatněním doplňkového kritéria účasti hlasivek se odlišují souhl. znělé /b/ a neznělé /p/

b) Místo artikulace souhlásek → dělení (klasifikace) hlásek podle toho, které artikulační orgány se při jejich artikulaci (vzniku) uplatňují (srov. popis artikulačních orgánů):

- **retné/labiály** (it. labiali): obouretné/retoretné/bilabiály (it. bilabiali) /m/
- **retozubné/labiodentály** (it. labiodentali) /v/
- **zubné/dentály** (v angl. the, think)
- **dásňové/alveoláry** (it. alveolari) /t/
- **tvrdopatrové/palatály** (it. palatali) /ts/
- **měkkopatrové/veláry** (it. velari) /k/
- **hrtanové/laryngály** (it. Laringali), (např. české /h/)

Srovnej také téma 1, ve kterém jsou uvedeny mluvní orgány.